УДК 632

А. С Коваленко[6], аспірантка
Державний біотехнологічний університет

ІСТОРІЯ ПОШИРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СЕПТОРІОЗУ ПШЕНИЦІ ЯРОЇ

Українські аграрії у 2022 році в умовах воєнного стану завершили найскладнішу посівну кампанію в історії країни. Так, якщо у 2021 р. ярої пшениці було посіяно 188,6 тис. га, то цього року — 191,1 тис. га. По всіх категоріях господарств Харківщини ярими зерновими та зернобобовими культурами засіяно майже 23 тис. га, ярої пшениці посіяно1,5 тис га.

До факторів, що знижують підвищення урожайності пшениці ярої, належить ураження посівів грибними хворобами. Чільне місце серед них посідають тверда сажка, кореневі гнилі, бура листкова іржа, борошниста роса, септоріоз, фузаріоз колоса та чорний зародок насіння. Так, шкідливість окремих груп хвороб може призводити до зниження урожайності від 10 до 50 % і більше. Водночас в умовах України хвороби пшениці ярої вивчені недостатньо. Серед грибних хвороб пшениці ярої, септоріоз є найпоширенішою, в усіх ґрунтово-кліматичних зонах.

Збудники септоріозу злакових культур – недосконалі гриби з роду *Septoria,* які дуже широко розповсюджені в природі. За типом паразитизму збудники септоріозу належать до факумтативних паразитів.

Рід *Septoria* Tries включає: *S. graminum* Desm.*; S. tritici* Rob. et Desm.*; S. nodorum* Bork.*; S. agrestis* L Sacc.*; S. agropyri* Eil. et Ew.*; S. gracilis* Pass.*; S. oxyspora* Penz. et Sacc.*; S. avenae* I Frank.*; S. bromi* Sacc.

Септоріоз пшениці відомий давно. Вперше хворобу описав Десмацерес у Франції в 1812 р. і дав назву збуднику – *Septoria tritici* Desm.

А. А. Ячевський у 1907 році описує «білу плямистість» на листі пшениці, яку викликає збудник *S. tritici.* В Україні в 1911 р. на сходах пшениці септоріоз виявлено у Криму і Київській губернії. Зараз захворювання розповсюджене в усіх районах вирощування пшениці,

[6] Науковий керівник: д-р с.-г. наук, проф. В. П. Туренко

уражує більше 40 видів культурних і дикорослих злаків, але найбільшої шкоди завдає посівам в Україні, Казахстані, Молдові, Грузії, країнах Балтії і інших регіонах з згачними опадами у весняно-літній період вегетації та в регіонах з високим рівнем родючості ґрунту [6]. В Україні септоріоз зустрічається, переважно, в Лісостепу та Поліссі і практично щорічно [5], питома частка в комплексі найпоширеніших хвороб пшениці складає від 7 до 25 % залежно від регіону [1, 5].

Септоріоз відносять до прогресуючих захворювань. Історія септоріозів засвідчує, що ця хвороба прогресує кожні 25 років [9]. Швидкі темпи поширення хвороби спостерігаються з початку 80-х років минулого століття. За останні декілька років септоріоз зайняв одне з перших місць у переліку економічно значущих хвороб зернових, а втрати врожаю при його помірному розвитку знаходяться на рівні 20 %.

Септоріоз пшениці розвивається в широкому діапазоні температури: від 4 до 35 °С. Інтенсивному розвитку хвороби сприяють часті дощі та вологість повітря вище 80 %. Ураженню посівів сприяють тривала волога і тепла вітряна погода, опади, особливо у фазу колосіння – цвітіння рослин, пізні строки сівби, внесення тільки азотних добрив.

Однією з вагомих причин швидкого поширення септоріозу є відсутність сортів, стійких до захворювання. В наш час цій проблемі приділяється велика увага. Багато робіт вчених присвячено оцінці і аналізу стійкості існуючих сортів пшениці ярої до септоріозу та пошукам донорів стійкості до нього [4].

Сорти ярої пшениці, рослини яких мають добре розвинуті соковиті листки, уражуються сильніше, а сорти з довгою соломиною – слабкіше. Інтенсивніше хвороба розвивається по краях поля, а також на зріджених посівах.

Шкідливість хвороби полягає у зменшенні асиміляційної поверхні листя, передчасному його всиханні, ламкості стебел, відставанні рослин у рості (пригнічення розвитку кореневої системи), недорозвиненості колосся, формуванні щуплого зерна, швидкому дозріванні хлібів, зменшенні генетичної стійкості до інших фітопатогенних грибів, внаслідок чого знижується врожай зерна і погіршуються його посівні та технологічні якості [6].

Втрати врожаю від септоріозу залежать від ступеня розвитку хвороби і можуть сягати до 30 % і більше [4, 3, 6, 8, 9].

Посилання

1. Ключевич М.М. Агроекологічні основи системи захисту пшениці від септоріозу в умовах Полісся і північного Лісостепу України: автореф. дис.... канд. с.-г. наук: 06.01.11 «Фітопатологія». К., 2004,- 22 с.

2. Коломієць С.І. Збудники септоріозу. Структура популяції в Лісостепу України. Захист рослин. 1997, № 12. С. 8.

3. Марютін Ф. М. Септоріоз пшениці. Поширеність, видовий склад збудників, патогенез та біологічні особливості в умовах Східного Лісостепу. Карантин і захист рослин. - 2011. - № 10. - С. 5-7.

4. Олейніков Є. С. Поширення та шкідливість септоріозу пшениці озимої / Є. С. Олейніков // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Фітопатологія та ентомологія. - 2013. - № 10. - С. 141-145.

5. Петренкова В.П., Рабінович С.В., Черняева Г.М., Чорнобай Л.М. Генетична стійкість озимої та ярової пшениці до листових хвороб. Селекція і насінництво. 2004. вип. 88. С. 116-129.

6. Ретьман С. В. Плямистості озимої пшениці в Лісостепу України й концептуальні основи захисту: автор. дис. на здобуття наук. ст. доктора с.-г. наук: спец. 06.01.11 - «фітопатологія». К., 2009. 43 с.

7. Ретьман С.В., Шевчук О.В. Абіотичні чинники та розвиток септоріозу листя. Карантин і захист рослин. 2008. № 4. С. 5.

8. Туренко В. П. Септоріоз пшениці озимої та ефективні заходи, обмежуючі його розвиток. Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва серія «Фітопатологія та ентомологія» 2018. №1-2. С. 155-158.

9. Туренко В. П., Жукова Л.В., Горяінова В.В., Панченко В.С. Плямистістості пшениці озимої та удосклналення системи захисту від них. Матеріали V Всеукраїнської конференції молодих науковців «Сучасні проблеми природних наук. Ніжин:.. Наука - сервіс», 2020. с. 8-9.

УДК 632.951 : 632.787 Ба (477.54)

Ю. О. Коломієць[7]**,** аспірантка,
С. В. Станкевич, канд. с.-г. наук, доцент
Державний біотехнологічний університет

АМЕРИКАНСЬКИЙ БІЛИЙ МЕТЕЛИК (*HYPHANTRIA CUNEA* DRURY.) – КАРАНТИННИЙ ШКІДНИК ЛІСОСМУГ

Лісосмуга полезахисна – штучне лісове насадження, що створене на полях, рівнинах і на схилах сільськогосподарських земель по межі полів, з метою захисту посівів від суховіїв, чорних бур, для поліпшення водного режиму ґрунту й запобігання його ерозії, підвищення врожайності сільськогосподарських культур, для покращення на полях мікроклімату, снігозатримання, боротьби з

[7] Науковий керівник – кандидат сільськогосподарських наук, доцент С. В. Станкевич